

EZERKILENC SZÁZ- TIZENÖT

„...a katonák egy kissé meghökkenve visszaültek a vonatba. Tizenöt deka ementáli sajt helyett itt van a nyakukon az olasz háború.”

(Jaroslav Hašek)

Hát nem mentek haza, pedig a levelek már jócskán lehullottak. Mi több, a fák, bokrok újra levélbe borultak. Majd a levelek megint lehullottak. Ahogyan ez így szokás.

Pontosabban volt, aki hazament. Sebesülten, rokkantan, egy életre megnyomorodtan. Nem annyira hősi körülmények között, amiként korábban azt talán ő maga is gondolta. Aki meg még – ki tudja, meddig – életben maradt, kevés, talán eszement kivételtől eltekintve alighanem szintén nem érezte magát már különösebben hősnak. Odakint, a fronton. Itt van mindjárt ez a katona, ez a fiú, ránézésre nemigen lehet több húsnál. Kicsit ugyan csalok, mert nem tudom, melyik évben készült a fénykép, de tulajdonképpen mindegy is. Az 1915-ös esztendőben már jócskán beindult a háború a maga totalitásában: a németek meghirdették a korlátlan tengeraltjáró-háborút, Ypres-nél bevetették a harci gázt, az oroszok elfoglalták Przemyslt, hadba lépett Bulgária és Olaszország. Kezdetét vette az isonzói csaták véget érni soha nem akaró sorozata. Törökországban pedig értelmiségiek kivégzésével kezdetét vette az örmény népirtás.

Amit a nem is olyan rég még lelkes tömegek elképzelni sem tudtak, a hátország is

érezni kezdte a háború hatásait. Gabonazárlat, kötelező állami felvásárlás, effélék. Élelmiszerpótlékok az igazi élelmiszerek helyett. Egészségügyi indokokkal bevezetett húsmentes napok. (Nem mintha 1915-ben annyira természetes lett volna, hogy minden család asztalánál naponta húsételt terítettek volna ebédre, és nem mintha ez 2015-ben amúgy már annyira természetes lenne. Nem, nem a vegetáriánusokra meg az egészséges életmód híveire gondolok most. Hanem másra. Egy afféle, ugyancsak keserű jubileumra, de ez itt mellékszál.)

A legfurcsább talán, hogy a nagyokosok, vagyis a háborút kirobbantó hatalmasok is érzékelnéi kezdtek, hogy valami változóban van vagy változóban lesz, hogy bizony a háború utáni világban nem fog működni a nagyhatalmak oly pompás játéka, amelyben az együttműködésre, a kényszerű együttműködésre alapozva igyekeznek megakadályozni az erőegyensúly felbillenését. Ami persze korábban is fel-felbillent, ilyenkor vált „szükségessé” egy kis háborús korrekció. Ekkor persze még senki nem gondolt arra, hogy bármelyik korábbi nagyhatalomnak megszűnne ez a státusza, nem is igen törekedtek arra, hogy megszűnjék, de azért már elkezdtek játszadozni a határokkal. Ebben az évben alakult meg például az úgynevezett Jugoszláv Bizottság. Az antantnál azért Ausztria–Magyarország jövőjét illetően valamit már sejtettek. Sejtettek amúgy valamit a németek is. Friedrich Naumann nevezetes *Mittel-Europa* című művében, amelyben lényegileg egy vámuniót, egy Németországtól Törökországig terjedő államszövetséget vázol fel a háború befejezését követő időszakra (amit természetesen a németek és a szövetségeseik nyernek meg), Ausztria–Magyarország nagyhatalmi szerepe ugyancsak csökken.

Azt pedig végképp senki nem sejtette, hogy Oroszország nem is olyan hosszú idő múlva Szovjetunió lesz. Legkevesbé vélhetőleg maga a cár nem.

De akárhogy, a háború azért mégsem ez. Ez legfeljebb az, amit jobb híján nevezzünk történelemnek. A háború, az a „modern” tö-

megháború, amely 1915-re a maga teljességében kibontakozott, valami más.

Itt van ez a fiú. Ez a katona. Mondjuk, húsz éves. Őrségben áll, nyilvánvalóan valami rettenetesen fontos katonai objektumot őriz. Sehol nincsenek levelek. Lehullottak, ő pedig nincs otthon. Valahol máshol van, hogy hol, azt nem tudom, de egészen biztosan nem ott, ahol amúgy lenni szeretne. Nem túl hősies, nem túl lelkes tekintettel néz bele a fényképezőgépbe. Mondjuk azt, hogy húsz éves. Egyedül van, teljességgel egyedül. Nem csak a képen. Hanem úgy egyáltalán. Ő, igen, ez a fiú, aki, mondjuk, húsz éves, most akkor százhusz éves lenne, egyedül van a világmindenségben. Ahogy belenéz a fényképezőgépbe, talán az jár a fejében: itt vagyok, őrzök valami büdösséggel teli küblit, pedig nem itt szeretnék lenni, hanem valahol máshol. Mindegy, hogy hol, de valahol máshol. De mégis itt vagyok, állítólag itt kellennem. Most húsz vagyok. Leszek vajon harminc is? De érdekel engem az az isten és az a haza, aminek a nevében ideállítottak? Az a császár? Az a király? Érdekel engem? Belenézek abba a fényképezőgépbe, mert a kapitány úr fényképez. A legszívesebben persze azonnal ledobnám ezt a nyavalyás puskát és elrohannék, haza, a kedvesemhez, de a kapitány úr akkor nem fényképezne. Akkor előhúzná a pisztolyát, és főbe lőne. Azért születtem én, hogy főbe lőjön a kapitány úr, vagy ha nem, akkor a következő srappnel vigye le a fejemet? Vagy ha a következő nem is, akkor a negyvenedik, és addig éljek még két hetet? Azért, hogy szuronyt szúrjon a hasamba egy muszka? Vagy én szúrjam a szuronyomat előbb az ő hasába, ha szerencsém van? És hány muszkával lesz szerencsém? Szerencse az egyáltalán, hogy szuronyt szúrhatok a hasába, mielőtt még ő velem ugyanezt csinálná? Tényleg ezért születtem?

Itt van ez a fiú, ez a katona. Magányosan. Ugyanilyen magányos lenne egy lövészárokbán, ezredmagával. A háború ugyanis ez: a magányosság és a halál. A magányos halál, amit minden egyes megölt katonának halnia kell. Nem a (dicső) történelem. Nincs semmi dicsőségesség benne. Nincsen benne nemzet,

nincsen benne isten. Benne van viszont a halálfélelem, és minden emberségét megőrzött emberben benne van az öléstől való félelem.

Itt van ez a fiú. Ő maga a háború. Mondjuk, húsz éves. Lett vajon harminc is?

Az előző évben, 1914-ben a magyar futballbajnok az MTK lett, az első osztályból a Nemzeti SC esett ki. 1915-ben a futballbajnokságot már nem rendezték meg.